

De navel van Den Haag

Verzengende vlammen. De beveiligingshekken van de elektronikawinkel hinderden het bluswerk. Een bijkomend probleem voor de Haagse brandweer.

Gemeente Den Haag
Dienst Ruimtelijke en
Economische Ontwikkeling

Monumentenzorg

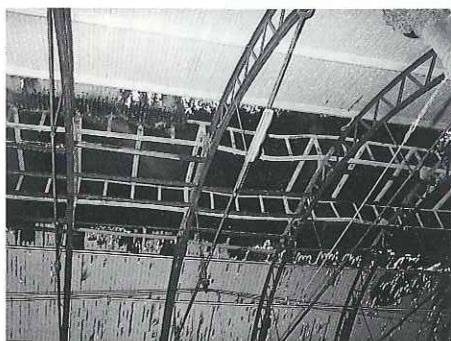
Postbus 29734
2502 LS Den Haag

Een typisch stukje Den Haag.
Winkelend publiek wandelend over een fraaie terrazzo-vloer waant zich in oude tijden.

Dit tijdschrift verschijnt deels volgens het controlled-circulation-system. Ondernemers ontvangen Mebest op grond van hun inschrijving bij het Bedrijfschap STS en betalen door middel van hun heffing voor een abonnement. Georganiseerde werknemers hebben een abonnement op grond van hun lidmaatschap van de betrokken vakbeweging. Gedrukte en verspreide oplage: 17.570 exemplaren (Notu-verklaring d.d. 20 november 1990)

Samenstelling lezerskring:

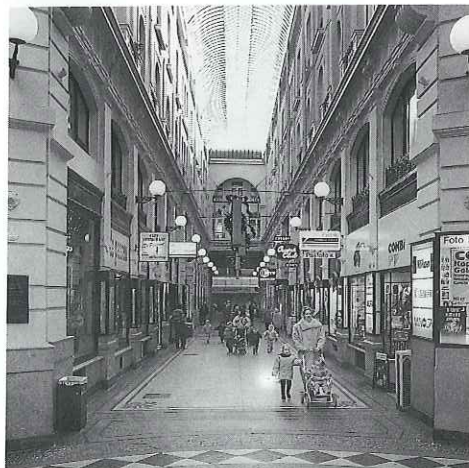
Ondernemers in de stukadoors-, terrazzo-, vloeren- en afbouwbranches: 1500. Georganiseerde uitvoerders in de branches: 5100. Architecten/Adviesbureau's: 4100. Directies van Gemeentelijke Diensten voor Volkshuisvesting, Bouw- en Woningtoezicht en Publieke Werken: 1240. Woningbouwverenigingen en hun koepels: 918. Bouwkundigen van technische diensten van beleggers en instellingen: 1325. Een selectie van grote schilders/afwerkingsbedrijven: 140. Middelbaar- en Hoger Beroepsonderwijs en studerende aan Technische Universiteiten: 1240. Centrale en Lagere Overheid: 1350. Technische- en Onderwijsinstellingen: 200. Voorlichtingscentra en bibliotheken e.d.: 125. Buitenlandse abonnementen: 39.

Pagina 10
De navel van Den Haag.
Een "sjieke restauratie van de Haagse Passage". Gesprek met een specialist.

Pagina 27

Gesprek op het gebied van de regelgeving. De brandweer bij monde van de Haagse commandant Van der Molen en zijn preventie-officier ing. R. Hagen over de belangrijke rol van stucwerk.

Informatie over:

Afbouw en afwerking in nieuwbouw, renovatie en restauratie.
55e jaargang/nr. 6/1991, dec/jan.

Uitgave:

Bedrijfschap Stukadoors-, Terrazzo- en Steengaasstellersbedrijf: afbouwbedrijf.
ISSN 0165-876X

Redactie-adres:

Pim W.A. Metman, Hoofdredacteur.
Pieter Vonk, redacteur.
Thea van Oosten, Redactie-secretaresse.
Blekerijlaan 1,
3447 GR Woerden,
Postbus 375, 3440 AJ.
Telefoon 03480-20844
Telefax 03480-30123

Redactieraad:

C.J. Cremer, VTV
Ir. A. van Hengel, BNA
L.G. den Nijs, Navas
W. van Rijswijk, FNV
H. Sprong, Navas
A. Terstal, BNI

Fotografie:

Henk van der Veen, Maassluis
John A.S. Hoeks
Afd. Voorlichting en Public Relations
en anderen.

Zetwerk:

Rooduijn Vorm en Druk, Den Haag.

Druk:

Handeldrukkerij van 1874, Leeuwarden

Advertentie-exploitatie:

Tarieven en inlichtingen uitsluitend bij Publiciteitsbureau Spoor en Partners BV, Lage Duin en Daalseweg 15a, Postbus 200, 2060 AE Bloemendaal, tel. 023-271114. Telex 41529 spoor nl. Telefax: 023-254045.

Het blad verschijnt omstreeks het eind van de maanden februari, april, juni, augustus, oktober en december. Opdrachten en materiaal worden vóór de 25e van de maand voorafgaande aan die van verschijnen eveneens op dit adres verwacht.

Een sjieke restauratie van De Passage

In een echte "sjieke Haegsche" straat, de Anna Paulownastraat, tegenover enkele fraaie galeries met hedendaagse kunst, bevindt zich het kantoor van T. Bleijenberg, stucadoorsbedrijf. Specialist in de reconstructie van ornamenten, plafonds uit de verschillende stijlperiodes en in het algemeen, de restauratie van het stucwerk van monumenten, zoals het wervende drukwerk van het bedrijf aangeeft. Een aardig gesprek, dat moest het worden. En niet alleen omdat het onderwerp: de restauratie van de Haagse Passage zo boeiend zou zijn. De bijna gepassioneerde gedrevenheid waarmee het bedrijf van de heer Bleijenberg bezig is met in grote regelmaat uniek werk uit te voeren, maakt hem tot een interessante gesprekspartner. En dat voor iemand die zelf niet uit een stukadoorsnest komt. Het bedrijf beschikt overigens natuurlijk wel degelijk over alom geroemde vakmensen als een Maarten Ketel en zijn collega's, maar Bleijenberg zelf, is aannemer van origine.

Wortels van het vak

Toch blijkt ook hier weer, dat vooral dit onderdeel van het vak, de restauratie en de ornamentiek, al heel snel ook bij oorspronkelijk betrekkelijke buitenstaanders onuitwisbaar in het bloed gaat zitten. Sterker nog. Men krijgt wel eens de indruk dat de werkelijk vaktechnisch georiënteerde stukadoor veel meer met de technische en vooral de handvaardigheidsaspecten van zijn vak bezig is en de theoretische achtergronden eigenlijk maar zo zo vindt. De cultureel historische achtergronden, de stijlen en de verschillen daartussen, worden misschien ook daarom nog maar betrekkelijk zelden als een belangrijk aandachtspunt door de praktisch werkzame stukadoor gezien. Natuurlijk is deze uitspraak behoorlijk generaliserend, want er is bijvoorbeeld ook een vakman-stukadoor die inmiddels als afgestudeerd kunsthistoricus kan optreden. En zo zijn er heus wel meer praktische vakmensen die ook in theoretisch opzicht weten waarover men het heeft als het bijvoorbeeld om de leer der stijlen gaat.

Meer om produktie

Maar toch is het opvallend, dat het bij het merendeel van de stukadoors eerder om produktie gaat, dan dat men zich de tijd gunt zich te verdiepen in de historische achtergronden van hun vak. Overigens is het verschijnsel van slechts een betrekkelijk kleine groep vakmensen die op de hoogte is van de historische achtergronden van hun beroep, niet uniek voor de stukadoorsbranche. Vele ambachten zijn de laatste jaren onder invloed van allerlei bijvoorbeeld industriële ontwikkelingen, de historische binding met de oorsprong kwijt geraakt. Zo laat ook het weinige dat in het opleidingsveld op dat gebied wordt overgebracht de verregaande nivellering zien als het om de geschiedenis van een beroep gaat. Ongetwijfeld heeft dit z'n achtergronden, tenslotte gaat het meestal en veelal op de eerste plaats om de continuïteit van het vak. Misschien dat men bij het opzetten van de leerstof de laatste tijd ook produktiegerichter te werk gaat dan vroeger, maar een feit is, dat iemand die zich bijvoorbeeld als stukadoor verder wil bekwamen in de restauratie, niet op een cursus terecht kan. En dat terwijl er wel degelijk belang-

Staal moet brandwerend worden bekleed. En dan nog zullen deze balken betrekkelijk snel vervormen bij een brand van betekenis.

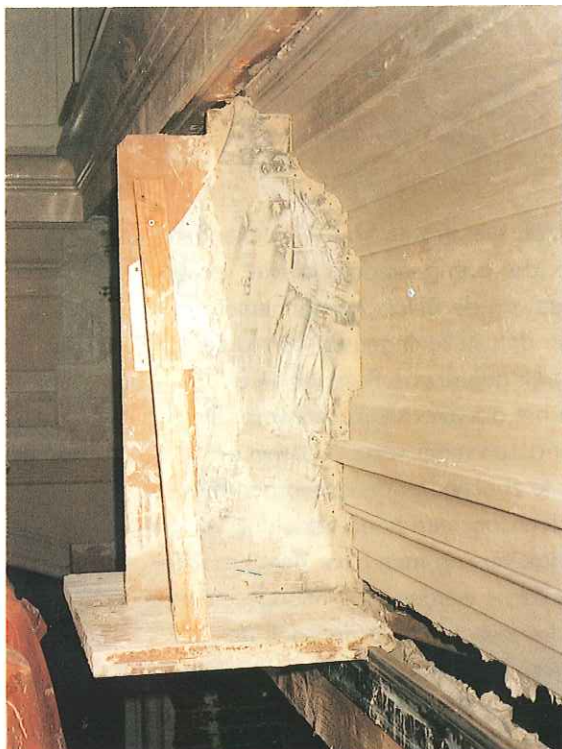
De ravage na het bluswerk. De brand meester maar dan? Wat moet er bijvoorbeeld worden gesloopt om alles weer op te bouwen.

stelling voor is. Zonder aan de gemotiveerdheid van de onderwijsgeevenden in onze branche afbreuk te willen doen, zijn de experts op het gebied van de restauratie binnen dat veld op de vingers van één hand te tellen. Misschien zelfs nog wel minder.

Vitale belangstelling

Het zal toch niet voor niets zijn, dat de bijscholingscursus uit het programma "Verder met Vakmanschap" een wachtlijst heeft voor de cursus restauratie. Toch gaat het ook daar nog maar om een handvaardig-

Veel maakte men in de werkplaats. Toch werden er ook nog heel wat lijsten in het werk getrokken.

Vakmanschap op grote hoogte. Op de meest verrassende plaatsen is nu weer ornamentiek terug te zien. Als men het maar weet en er op wil letten.

heidskursus, waarbij men even mag ruiken aan de historische achtergronden, stijlen en architectuurvormen. Maar de belangstelling is zeer vitaal, dat is daarmee maar weer bewezen. Goed bedoelde pogingen daarentegen om zelfs te komen tot een academie van ambachtskunst en internationale restauratieopleidingen, zelfs een periode zwaar gesubsidieerd door de EG, kwamen niet van de grond of leiden al jaren een kwijnend bestaan. Misschien dat de wal het schip keert, maar het is te voorspellen dat als het zo door gaat, de vakbekwaamheid op het gebied van het restaureren en dan hebben we het alleen nog maar over het stukadoorswerk, straks met een lantaarntje te zoeken is. Tot zover maar eerst eens wat overpeinzingen die als vanzelf opkomen als je ziet wat men heden ten dage echter toch nog vermag op dit boeiende gebied van het stukadoorsvak. Het blijft echter de vraag of we op dit moment al niet aan het interen zijn met betrekking tot de historische aspecten van het vak. De bedrijven doen het goed. Er wordt gelukkig redelijke winst gemaakt en er is zelfs weer een gebrek aan vakbekwame medewerkers te constateren, de werkgelegenheid binnen de bedrijfstak is er dus weer en dat was wel eens anders. Toch zal men verder moeten kijken en zich vooral niet blind moeten staren op de korte termijn.

De speciale kennis en vaardigheden op het gebied van de restauratie blijven concrete aandacht vergen. Het kan niet zo zijn dat het immers alleen maar om technische eigenschappen van het stukadoorsproduct gaat. Of om de ondernemingswinst, hoe groot het maatschappelijk belang daarvan ook is. Zodra een branche niet meer in staat is het werk van vroeger te herstellen of, mooier nog, nieuw te vervaardigen, dan is het begin van het einde nabij. Vandaar de vreugde waarmee te constateren viel dat we het nog kunnen in Nederland en dan bedoelen we een restauratie van een forse omvang.

De Passage hersteld

Een bekend stukje Den Haag was door een vernietigende brand bijna van ons weggerukt. In het begin van 1990 werd een aanzienlijk deel van de in de residentie alom bekende Passage vernietigd. Tussen Buitenhof en Spuistraat lagen vroeger hoven, steegjes, binnenplaatsen en achtertuinen, aldus schrijft Lex Dalen Gilhuis in een recente uitgave van de Haagse Courant. De Haagse binnenstad was ooit een wirwar van kronkelige straatjes die echter - Den Haag zou Den Haag niet zijn - toch nooit steeg of sloop als achtervoegsel kregen. Uitgangspunt bij het bepalen

van de locatie van de Passage was de verbinding van twee belangrijke stadsdelen. Zowel aan de voorkant als aan de achterzijde, moest men ergens komen waar ook iets te zien was. De Haagse Passage leverde deze planologische prestatie moeiteloos gedurende meer dan honderd jaar.

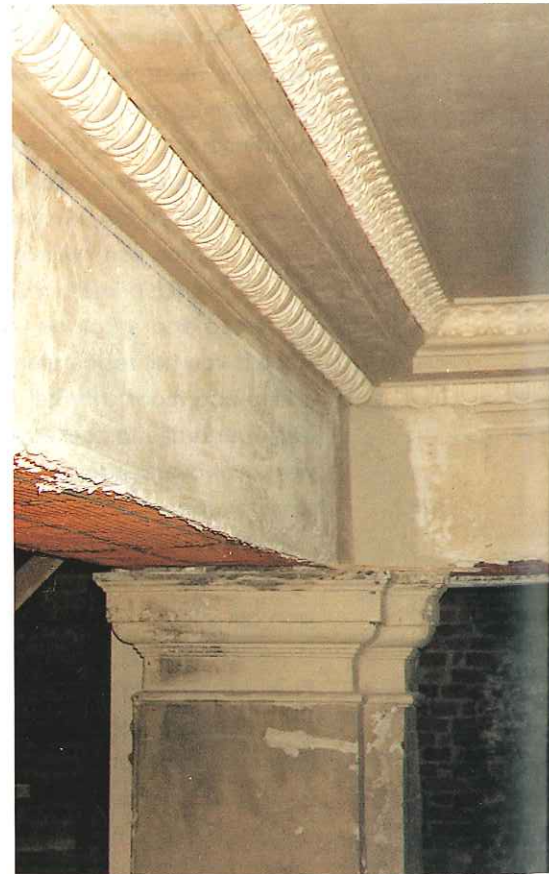
Het buitenland

De idee van een winkelpassage ontstond zoals zo vaak in het buitenland. Er bestonden al overdekte winkelmogelijkheden in Parijs en Brussel. Sterker nog, ook in Amsterdam en Rotterdam beschikte men al over zo'n trekpleister voor het winkelend en flanerend publiek. Aanvankelijk ontstonden in Den Haag naar Nederlandse traditie zelfs toen al - anno 1885 - de gebruikelijke problemen als het om de financiering

ging. De Architecten Wesstra en Van Wijk tekenden voor het ontwerp, dat overigens door allerlei verwikkelingen, spelletjes van de Belgische aannemer en niet te veranderen detailtekeningen tot een farce werd. De uiteindelijk gebouwde Passage week behoorlijk af van het oorspronkelijke ontwerp. Er kwamen geen terrassen meer voor. Arcaden en torens waren ver te zoeken. En de ontworpen mansardedaken werden door een hoog zadeldak vervangen. Het koepeldak verving men door een piramidevormig dak. Vervolgens werden de binnengevels aanmerkelijk minder luxueus gemaakt dan ooit de bedoeling was. Verschillende beschouwingen spreken er echter overigens wel over, dat de op geld beluste Belgische aannemer Den Haag wellicht wel heeft behoord voor een pompeus architectonische monster. Vanzelfsprekend riepen de betrokken architecten

De winkelende Hagenaar zal het hoogstens vermoeden en de sfeer waarnemen, maar er is zeer gedetailleerd gewerkt.

In het indrukwekkende atelier van het bedrijf voorbereid, waren dergelijke lijsten betrekkelijk eenvoudig te "monteren".

toentertijd moord en brand en trachten zelfs de pers in die dagen in hun kritiek te betrekken. Berichten uit die tijd verhalen echter slechts van gejuich over de bouw van dit fenomeen.

Gemengde gevoelens

Tijdens de Paasdagen van 1885 werd het Haagse publiek, weliswaar tegen betaling van een toegangsprijs van tien cent, in de gelegenheid gesteld de Passage te verkennen. De historie verhaalt dat de opbrengst was bestemd voor de weduwe van een omgekomen bouwarbeider. Toen waren de arbeidsomstandigheden nog wel even slechter dan nu en die vinden wij vaak nog beneden peil. Maar de Passage was er en bleef er. In het hart van Den Haag met een lengte van ruim 150 meter, liefst tweemaal

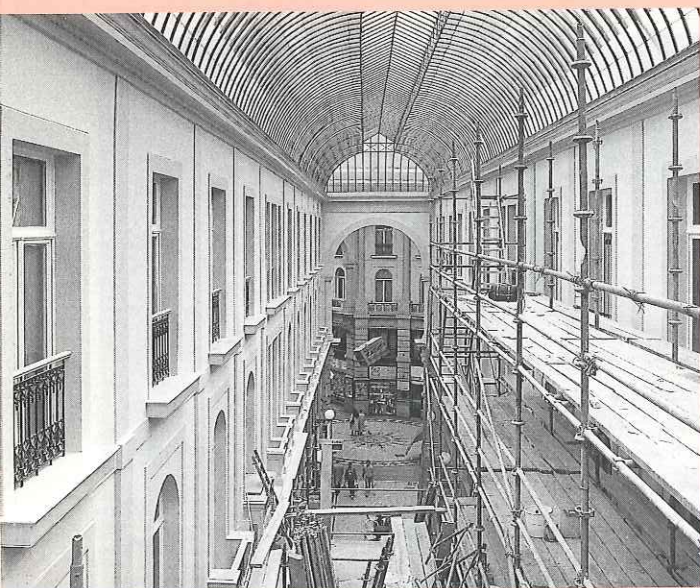
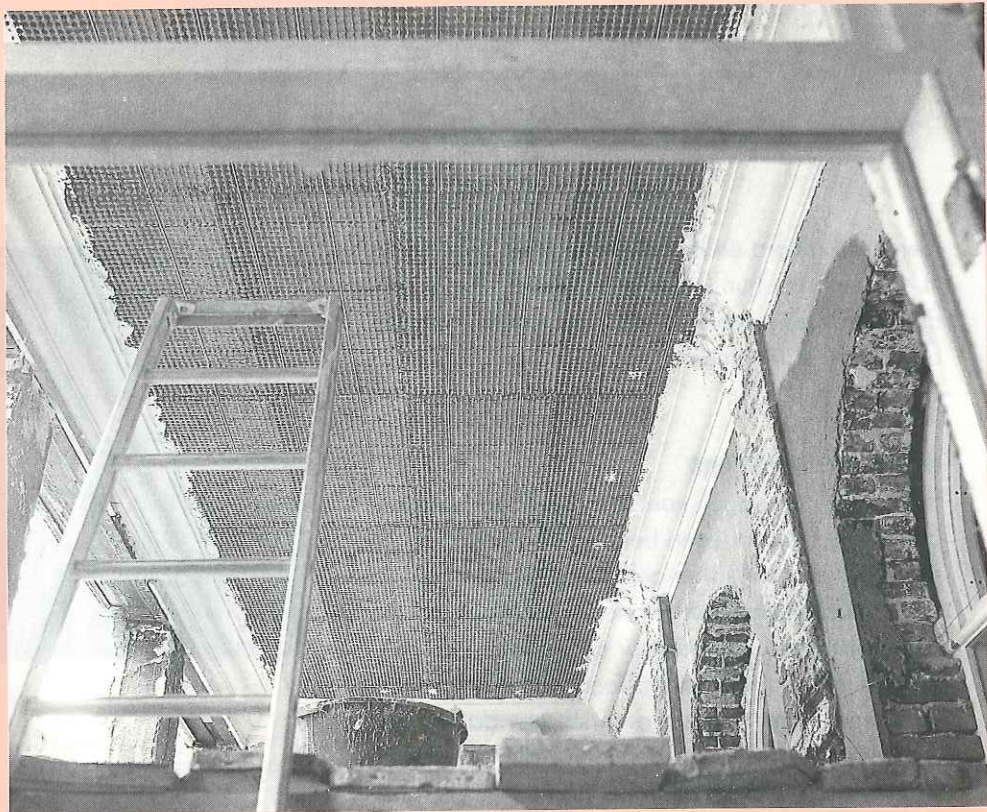
Uit het zicht van de toekomstige bezoekers werd de klus geklaard. Des te groter zou de verrassing zijn.

De ritmische reeks bogen lijkt karakteristiek voor de Haagse Passage. Behalve de ornamentiek bleek er ook nogal wat vlak werk te doen.

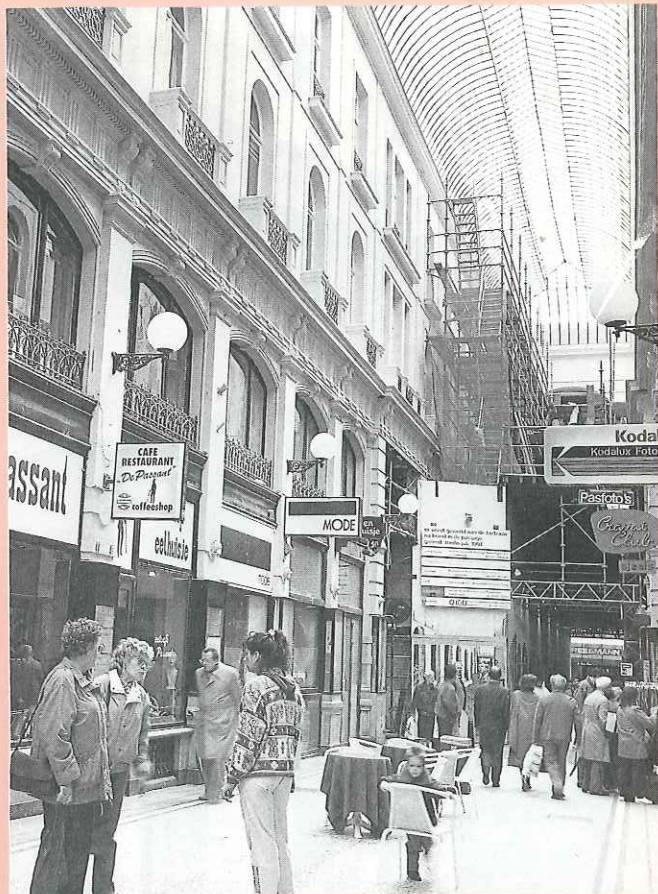

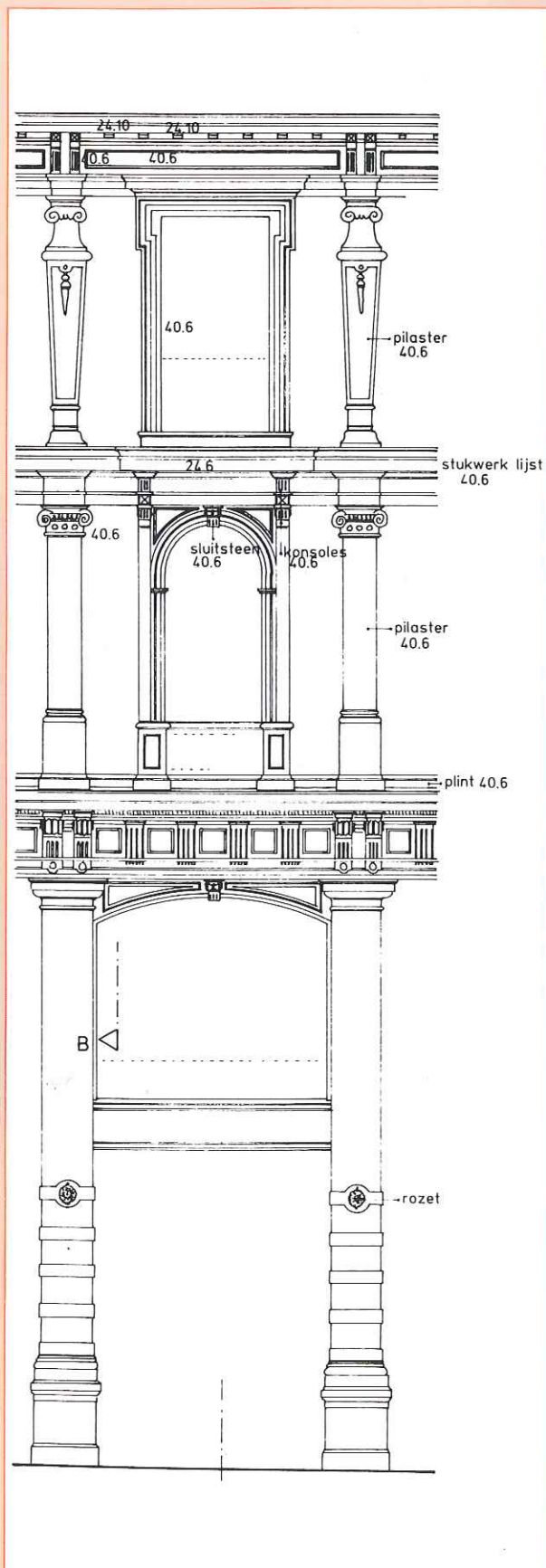
Steengas blijft al decennia een belangrijke rol vervullen in het brandwerend bekleden van plafond, kolommen en andere bouwdeelen.

Betrekkelijk vlak stucwerk beginnend boven de winkelpartij. Toch zijn er even ideeën geweest om ook deze binnengevels van sterke ornamentiek te voorzien.

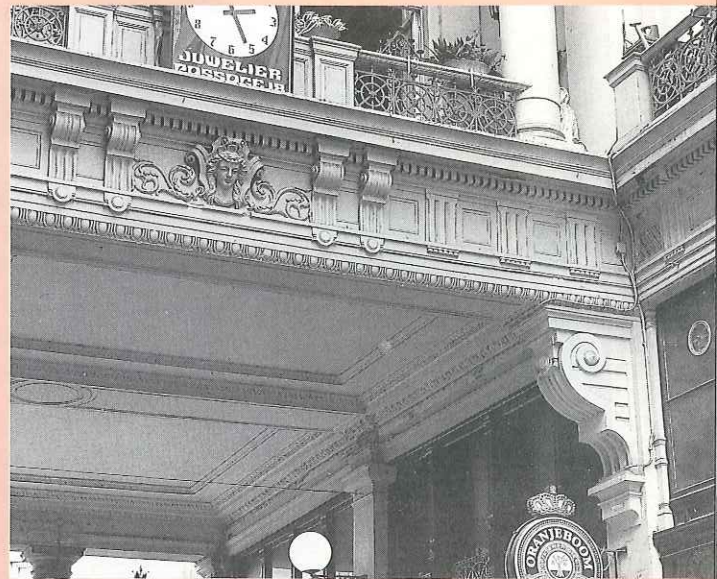
zo groot als die in Rotterdam. De Passage bestond toen nog zelfs maar uit twee armen. Men had ook hier op weten te bezuinigen. Het moest tot 1929 duren alvorens de derde arm werd voltooid. Voor Hagenaars is de Passage iets wat typisch bij deze stad hoort. Met sjeke winkels. Op stand. Maar niet zo duur dat de Passage slechts door de "upper ten" kon worden bezocht. Van een winkel boordevol

Bestektekening van de gevelornamenten die wellicht weer zouden worden gemaakt. Het bleef bij een zeer geslaagde poging. Uiteindelijk hield men de binnengevel op die hoogte toch vrij vlak.

De oorspronkelijke ornamentiek is nog aanwezig in dat deel van de Passage dat kon worden gered.

schrijfgereedschap tot een voor menig Haags kind beroemde feestartikelenuitstalling. Daar heeft de etageruimte heel wat Haagse snotkokertjes te verduren gehad. Vooral de brillen met zogenaamde Röntgenglazen, maar ook de kunstig nagemaakte nepontlasting, jeukpoeder en ijswater, schijnen nog steeds om aandacht te vragen. Luxe linnen en een bekende leverancier van een keur van dassen, hadden er hun verkooppunt. Een terrazzovloer met ingelegde figuren, liet gedurende ruim een eeuw menige wandelaar ongehinderd zijn weg vervolgen. In zomer en winter. Naar het voormalige hotel Du Passage en de bioscoop van dezelfde naam. Beiden moesten inmiddels het veld ruimen, slechts één hotel kwam er voor terug. Onder de naam Novotel Den Haag Centrum, zal menige bezoeker van het nabij gelegen regeringscentrum dit hotel ongetwijfeld nog leren kennen. Al zal de autochtone Hagenaar deze mondvol wel niet overnemen. De Passage zelf is dankzij een staaltje van bewonderingswaardig vakmanschap in oude glorie hersteld. Eén van die bedrijven die hun vakbekwaamheid zonder inhouden hebben ingebracht is dat van de stukadoor. Met de directeur van het gelijknamige stukadoorsbedrijf de heer Bleijenberg, vervolgen wij ons gesprek.

Met veel zijpaden

Nadat Bleijenberg enthousiast verhaalt van de resultaten van hun presentatie op de restauratiebeurs in de Rai, veel concrete opdrachten uit zeer boeiende milieu's, sturen wij het gesprek maar moeizaam in de richting van het onderwerp van dit verhaal, de restauratie van de Passage. Het was nogal wat, zegt Bleijenberg. We hadden alleen al twee maanden nodig om tot een verantwoorde offerte te komen. De alleraardigste uitvoerder van de aannemer wist nog wel wat ornamenten te liggen die de brand hadden overleefd. Misschien dat we er nog iets mee konden.

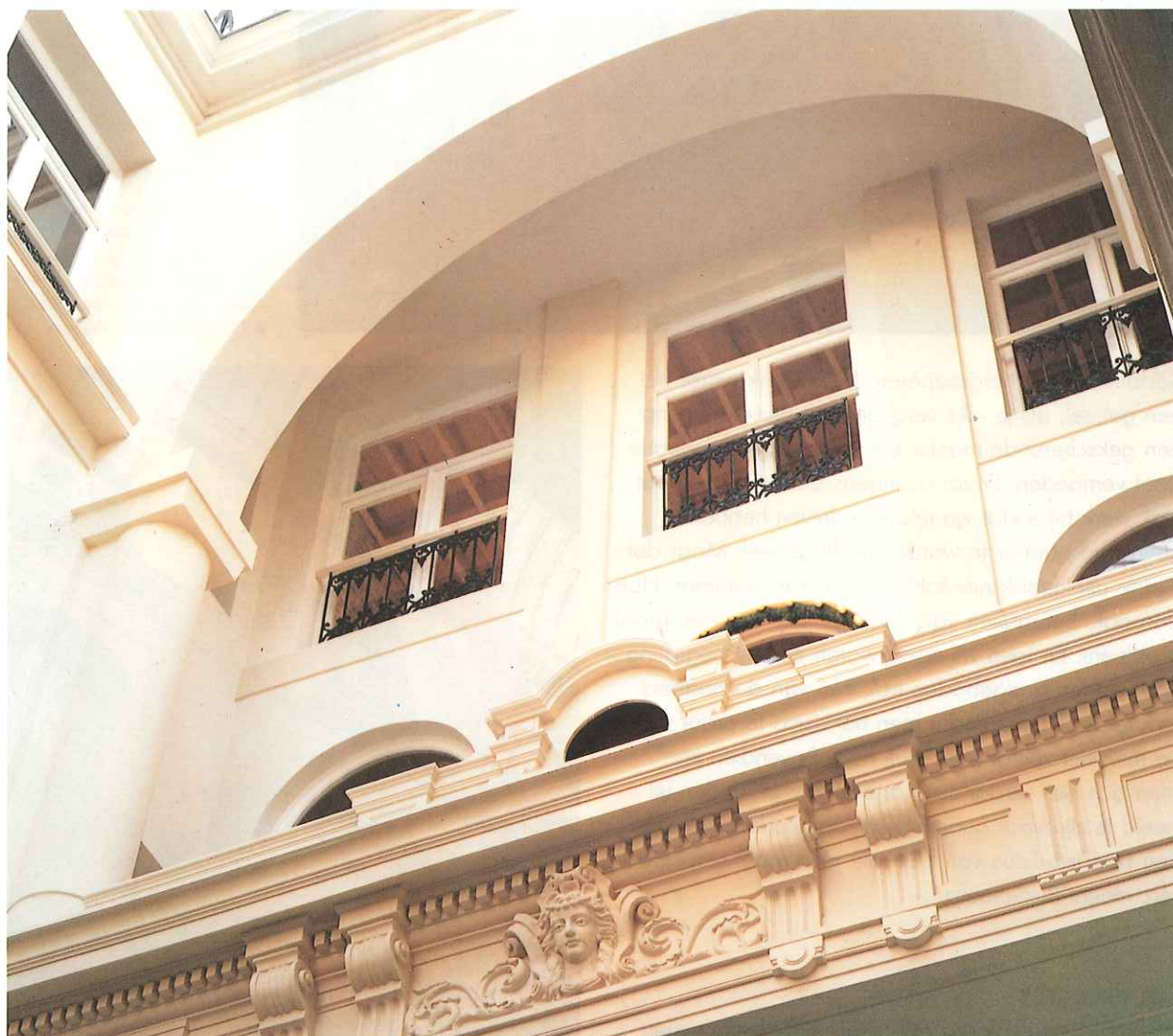
Maar we hadden er weinig tot niets aan. Alle ornamentiek en vooral de maatvoering, hebben we over moeten menen van de bestaande situatie. Alle ornamentiek kwam nog wel ergens terug in de Passage.

Vervolgens kregen wij een gigantische stapel tekeningen, waarbij het verkrijgen van het juiste inzicht best wel moeilijk was, zegt Bleijenberg. Het Architectbureau Braaksma en Roos had zeer kundig een bestek geschreven. Maar de omschrijvingen bleken toch te veel standaardteksten om er in ons vak voldoende houvast aan te hebben.

Weer in oude luister hersteld.
De complexiteit ziet men er
niet aan af, maar het is wel
degelijk specialistenwerk.

Als rasechte Hagenees

Vooral als Hagenaar vonden wij dit een waanzinnig project. Als dat toch eens zou lukken zeiden Maarten Ketel en ik tegen elkaar. Het zou toch helemaal te gek zijn om dit werk na die enorme brand weer helemaal te kunnen herstellen. Elke avond hebben we bijna besteed om er uit te komen. Overdag is het altijd druk, daarom hebben onze mensen met Maarten Ketel en ik, avond aan avond bij elkaar gezeten. Dit ornament komt veertig keer terug. En dat twintig keer. Voor dat ornament heb ik zoveel tijd nodig.

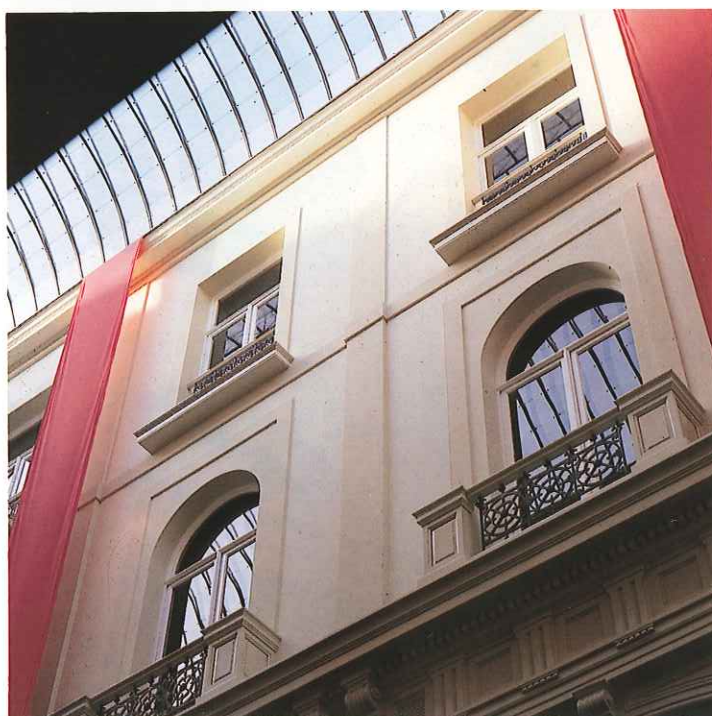
Door kleurdecoraties tilde men de al prachtig herbouwde Passage maar de feestdagen toe. Het van ouds al bijzondere invallend licht verleende een effectvolle gloed.

De Hagenaars maakten de heropening zeer feestelijk mee. Met een strijke en champagne herleefden oude tijden. Men was nu heel wat enthousiaster dan vroeger.

Kortom. Steeds hergroeperen. Uiteindelijk wordt het een geheel, als je niks vergeet, zegt Bleijenberg op een gekscherende manier die toch een reële situatie doet vermoeden. Er zat overigens ook nog heel wat vlak werk bij zodat we relatiebedrijven hebben gevraagd partner te worden in dit geheel. Maar dat leidde uiteindelijk niet tot het gewenste resultaat. Hoe dan ook, het maken van de begroting was een groot probleem. En toen wij zover waren dat de begroting kon worden aangeboden trok één van de partners zich terug. Deels omdat men het risico te groot vond en men het zelf al heel druk had. Bovendien kon men zich niet veroorloven drie of vier maanden uit beeld te zijn voor andere werkzaamheden. Dat was een bewuste keus van hem die men moet respecteren, meent Bleijenberg.

Een vaste prijs

Wij hebben vervolgens met een offerte laten weten

"We zijn eigenzinnig en zetten onze technieken door zoals wij denken dat het goed is"

het werk voor een vaste prijs te willen maken. Wel hebben wij een bemerking gemaakt over de oplevering. Men wilde in maart opgeleverd hebben, maar wij schatten dat pas in juni haalbaar. En we hebben gelijk gehad, zegt Bleijenberg. Pas in oktober hebben we de laatste hand kunnen leggen en nog moet er iets worden gedaan. Eerst liet men ons weten dat, aangezien we de gestelde termijn niet konden waarmaken, de order aan onze neus voorbij zou gaan. Blijkbaar, zonder arrogant te willen overkomen, zegt

Bleijenberg, kon men echter toch niet om ons heen. Men kwam terug op de eerder gedane afwijzing. Gelukkig was onze positie toen een andere geworden en kwam het tot een opdracht.

Je ziet het er niet aan af

Maar het is een vaktechnisch moeilijk karwei. We hebben dan ook het Bedrijfschap er bijgehaald om ons te adviseren bij de te gebruiken materialen. De

Ook de buitengevels van de Passagepanden zijn een vermelding waard. Overigens mag Den Haag vooral op dat gebied niet klagen.

Schitterende doorkijkjes en juweeltjes van perspectivisch slucwerk.

Interessante belijning en lichtval zorgt voor de zo gewaardeerde sfeer van de Passage.

relatieve vochtigheid is in zo'n Passage betrekkelijk hoog, zodat er zeer zorgvuldig met een dergelijke situatie rekening moet worden gehouden. Na heel wat afwegingen hebben we toch voor Knaufgipsen gekozen. Aarzelend? merk ik op. Ja, eigenlijk best wel, zegt Bleijenberg. Je hoort zo vaak dat je toch eigenlijk beter traditioneel kan werken met steengaas en een kalkmortel. Toch hebben we hier voor fabrieksmatig vervaardigde gipsmortels gekozen en

Boven de winkels zijn appartementen "ontwikkeld". Fantastisch wonen natuurlijk, maar niet voor iedereen weggelegd.

dat is perfect gegaan. Er zitten vooral enorme moeilijkheden in die te maken hebben met het feit dat het stramien in de Passage wel gelijk is, maar dat er zeer grote maatverschillen blijven. Men heeft de Passage destijds in recordtijd gebouwd. Door een Belgische aannemer zijn de fundamenten gelegd en men is destijds gewoon maar gaan invullen. En eigenlijk hebben we dat nu weer gedaan, meent Bleijenberg. De bogen lijken bijvoorbeeld op elkaar, maar ze zijn steeds totaal verschillend in de maatvoering.

Brandwerend bekleed

We hebben natuurlijk veel geprobeerd in het atelier te maken, tenslotte zijn we in het gelukkige bezit daarvan. Dus we hebben daar veel contramallen gemaakt en we hebben daar lijsten getrokken uitgevuld met brandwerende materialen. We hebben het stucwerk dus vaak uitgevuld met styrofoamplaten en het staal hebben we omkleed met steengas en een dikke laag gipspleister. Vanzelfsprekend, zegt Bleijenberg, kan men zich geen tweede keer veroorloven de Passage in de fik te laten gaan.

Heel veel ornamentiek

We hebben het basementwerk en de lijsten allemaal getrokken. Natuurlijk hebben we zo veel als mogelijk gepoogd weinig op de bouwplaats te doen. Niet alleen omdat wij over een groot en goed atelier kunnen beschikken, maar ook omdat het werken in de Passage niet eenvoudig was. Iedereen zat er bovenop en kwam overal met de fikken aan, zegt Bleijenberg. Daarom maakten wij zoveel mogelijk in het atelier en monteerden dat in het werk. Omdat het ene wel veel lijkt op het andere, maar dat niet feitelijk in maatvoering is, heeft de architect de basischetsen gemaakt. Onze stukadoors hebben daarna het meeste "zelfdenkend" moeten maken. Ik vind het daarbij heel leuk, zegt Bleijenberg, dat twee jonge mensen voor het eerst nu zelfstandig een ingewikkeld plafond hebben kunnen maken. Jarenlang lopen ze

al mee. Maar nu hebben we echt gezegd: jullie doen het nu gewoon. Als je vanaf de Spuistraat aan komt lopen, zijn het de entreeplafonds, weet Bleijenberg nog. Zoiets mocht niet mislukken, daar krijgen ze dan een speciale voorliefde voor. Ondanks onze ervaring was het voor ons ook een fors werk. De aanneemsom beliep een bedrag ver boven de vierhonderdduizend gulden, bijna een half miljoen. Best wel veel geld, zegt Bleijenberg. Als je daar tien procent mis op zit, griezelt hij nog na. We hebben alles verder traditioneel gemaakt. Alle plafonds zijn weer voorzien van steengas. De constructie is ook weer van steengas gemaakt door de steengassteller Gerlo. Een perfect bedrijf, zegt Bleijenberg. Men zeurt niet, wij geven de maten op als er een behoorlijke kooflijst moet worden gemaakt. Hij maakt het gewoon, daar kan je mee samenwerken, zegt Bleijenberg.

Tegen het zere been

Het moet Bleijenberg toch nog even van het hart, als ik hem confronteer met de door hem ingerichte etalage in de Passage. Wij mochten geen reclame

"Niet alleen het krulleurwerk"

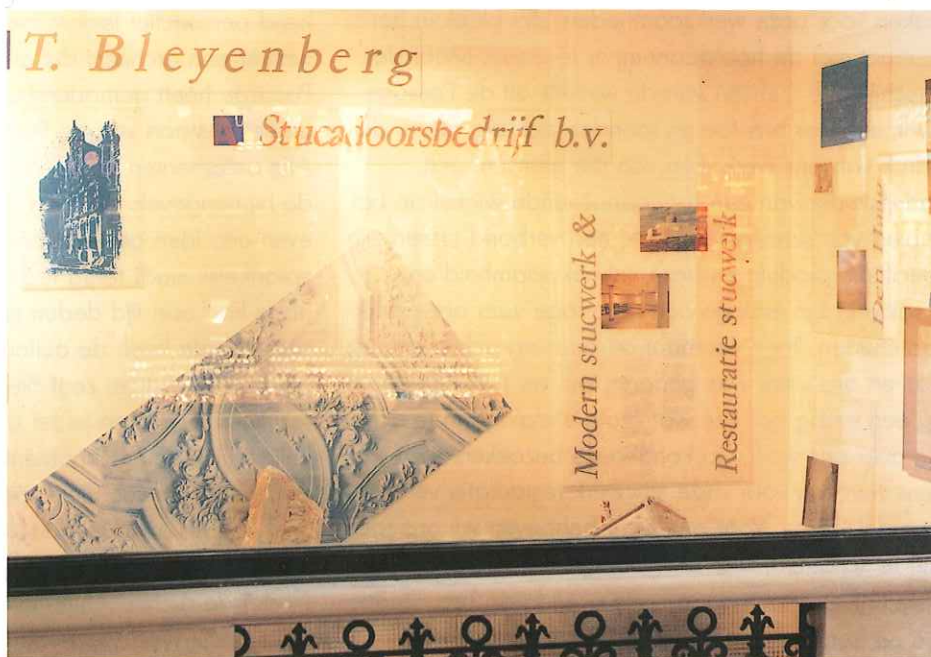
maken voor onze werkzaamheden, dat bleek in het contract met de hoofdaannemer te staan. Maar de verschillende mensen van de winkels uit de Passage kwamen naar ons toe en toonden zich erg onder de indruk van ons werk. Eén van die mensen, een bedrijfsleider van een toonaangevende winkel op het gebied van schrijfgerei, legde een verband tussen zijn specifieke produkt en onze vakbekwaamheid en maakte in zijn etalage een reportage van onze werkzaamheden. Toen eenmaal de opening achter de rug was en ons werk was gedaan, zijn we ook ingegaan op een vraag om een wat grotere etalage in te richten over ons werk. Zo konden de bezoekers toch eens zien wie voor deze stucwerk restauratie verantwoordelijk was. Voor ons werk behoeven wij ons toch niet te schamen, zegt Bleijenberg.

Bleijenberg gaat terloops nog even in op een situatie die op een gegeven ogenblik nog een extra wen-

kend perspectief leek te bieden. In de jaren vijftig was er een architect die alle binnengevels van de Passage heeft gemoderniseerd. Een zwarte bladzijde uit het bestaan van de Passage, vindt men nu alom. Alle ornamenten boven de winkels zijn afgekapt en de binnengevels zijn toen vlakgesmeerd. Er is nog even een idee geweest om dat ook weer in de oorspronkelijk staat terug te brengen, maar geldgebrek en te kort aan tijd deden er van afzien. Aan de Bonnerie-zijde heeft de buitengevel nog wel dat onholandse uitbundige, zegt Bleijenberg. Als je dus het resultaat nu ziet en je zet dat af tegen die oorspronkelijke uitbundige ornamentiek dan lijkt het maar een armetierig geheel. Bleijenberg weet vervolgens heel snel een tekening tevoorschijn te toveren die toont waartoe men had kunnen besluiten. Daarbij vermeldt hij dat de architect hiermee zeker toont een man van visie te zijn. Voor dezelfde architect, Braaksma en

Een etalage vertelt de voorbijganger het verhaal van de stucwerkrestauratie en het betrokken bedrijf. En dat mag best eens bekend worden.

Pilasters en ornamenten, lijsten en boetseerwerk en "gewoon" vlak en strak stukadoorsvakmanschap, allemaal te vinden in de Haagse Passage.

Roos, hebben we net weer een weliswaar aanzienlijk kleiner werk af in het Paleis aan het Lange Voorhout. Aanmerkelijk minder uitbundig, maar toch hebben we daar ook weer leuke dingen gedaan, zegt hij. Dat moet haast wel, want de trots van de heer Bleyen-

berg op zijn bedrijf en de kundigheid van zijn mensen is niet voor niets. Een uniek gegeven is daarbij bovendien, dat het bedrijf inmiddels na jaren van zorgvuldig aankopen en verzamelen de beschikking heeft over een indrukwekkende hoeveelheid originele ornamenten, passtukken en andere onderdelen van plafonds, schouwen en lambrizingen uit heel Nederland. Zonder overdrijving kan worden aangenomen dat geen onderneming op dit gebied een dergelijke collectie de zijne mag noemen. Door vroeger al beroemde collecties te verwerven, ze zorgvuldig op te slaan, te benoemen en met mate en met kennis van stijlen toe te passen, kan men bijna altijd een verantwoorde bijdrage leveren aan zelfs de meest omvangrijke restauratie. Kortom een voor onze branche unieke collectie waarmee de heer Bleyenbergh volgens zeggen ook in samenwerking met geïnteresseerde collega-bedrijven iets wil gaan doen. Het is dus ook niet voor niets dat zijn bedrijf recent te kennen heeft gegeven lid te willen worden van de werkgeversorganisatie NAVAS. Misschien dat hij daar gelijkgestemden tegenkomt. Hoe het ook zij dat laatste zal zeker in het belang zijn van de branche.